

דף ע"ד

'אין בהן אלא מצות פרוש בלבד' – רש"י ותוס' (כאן ולהלן צג: וכן הר"ן בחדושי, הרשב"א בחידושי ובתשובה פט. וכן נקט רבנו יונה – מובא בר"ן להלן – דף כו. בדפי הרי"ף. וכ"כ הראשונים להלן קכו–קכח. וע' ברשב"א להלן עו. סד"ה ולענין חתוכת הרגלים. וצ"ע) כתבו שהוא מדרבנן.

ואולם לדעת הרמב"ם (מאכלות אסורות ה,ו) נראה שאסור מהתורה, אלא שאין לוקין כטרפה. (וכמה קושיות התוס' בסוגיא, מיושבות לשיטה זו בשופי. עפ"י מגיד משנה; תורת חיים; חדושי ר' מאיר שמחה. ועע"ש. בקובץ ענינים' (פסחים כה) דייק מרש"י (שם) כהרמב"ם. וע"ע ברש"י להלן קכט: ובמהרש"א שם; ולהלן צט. רד"ה אלא למקום חתך, ובחדושי הגרעק"א; חזו"א ריד; מרומי שדה ומהר"ץ חיות כאן; מרומי שדה כאן ולהלן קכו: שו"ת משיב דבר ח"ה קב).

'אמר רב חסדא: מחלוקת באבר דעובר חי אבל באבר דעובר מת דברי הכל שחיטה עושה ניפול' – כלומר, כאילו ניתןק האבר מקודם לכן, שאין השחיטה פועלת בו כלום, ומטמא משום נבלה (עפ"י רבנו גרשום).

'ד' סימנין אפשר ביה רחמנא...' – ע' בספר אתון דאורייתא יד. ועוד האריכו באחרונים על גדר התר בן פקועה, אם יסודו ששחיטת אמו מהוה שחיטה עבירו, כאילו נשחט הוא, או התר בעלמא הוא שהתירה תורה ע"י התר אמו; או שמא שתי הבחינות קיימות גם יחד – ע"ע אמרי משה ד; אחיעזר ח"ב ז; נאות יעקב ו, יז יח; ככו; זכר יצחק לה; שו"ת זרע אברהם ב, ד ז יט; חדושי מרן רי"ז הלוי, במכתבים שבסוף הספר; שערי ישר סוף שער ב; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; קובץ הערות עד; קובץ ענינים כאן ולעיל סח ולהלן עה; שיעורי הגרד"ר א, ח; קהלות יעקב יא, ב; יט; כ; אבי עזרי טומאת מת (קמא) כה, ט; בית ישי קטז; קלו, בהערה ב; שלמי שמעון – בהערות שבדפים עג–עה, ועוד.

ז'להאי תנא דפריך, טרפה דשחיטתה מטהרתה מנא ליה?...' – תמהו הראשונים, הלא הכל ברייתא אחת היא בתורת כהנים, וכיצד ידע רישא ולא ידע סיפא?! – 'ומכאן יש ללמוד שאין כל בעלי הגמרא שונים ספרא, ושמע השומע מקצתה של ברייתא זו ולא שמע סופה...'. (רמב"ן. וכן כתב רב שרירא גאון באגרתו, שהספרא התפשט מעט מעט בקרב החכמים, שלא כמשנה משמעת תיקונה פשטה בכל ישראל. ע"ע במובא ביבמות עב:).

'מצא בן תשעה חי – טעון שחיטה וחייב באותו ואתו בנו. דברי ר' מאיר' – שסובר ר' מאיר, לא התירה תורה עובר בשחיטת אמו אלא בשאי אפשר לו בשחיטת עצמו, כגון בן תשעה מת, או בן שמונה חי, אבל בן תשעה חי שהוא נותר בשחיטת עצמו, לא התירתו תורה. וחכמים סוברים כל שבבהמה התירה תורה. (חדושי הר"ן).

שיטת הרמב"ן והרשב"א (כדברי רש"י), שאם היה חי בשעת שחיטת אמו, אינו נותר לר' מאיר, ואעפ"י שמת אחר כך, קודם שיצא לאויר העולם. ואולם הביאו בשם התוס' (להלן עה.) שאם מת קודם שיצא לאויר העולם – מותר. וכן כתב הרא"ש להלן. וע"ע בענין זה בספר זכר יצחק – לה.

(ע"ב) 'אמר ר' זירא: לומר שאין ענוש כרת. למאן קאמרי, לר' יהודה...' – משמע שר' יוחנן שאמר

אף לדברי המתיר בחלבו אוסר בדמו, היינו לומר שחייבים עליו כרת. אך אפשר שזהו רק לר' יהודה, המחייב כרת בדם התמצית, והוא הדין בדם השליל, אבל לפי מה שאנו נוקטים כחכמים שדם התמצית אינו אלא באזהרה, גם דם השליל אינו אלא באזהרה. (רמב"ן. ומסתבר שזה דוקא בשליל הנמצא בשחוטה, אבל אם הפילה – חייבין כרת על דמו אף להרמב"ן. מנחת חינוך קמח, ז).

ואולם הרשב"א והר"ן כתבו שנראה מדברי הר"ף והרמב"ם, שלר' יוחנן, אפילו לדעת חכמים יש חיוב כרת בדמו של שליל. וטעם הדבר, שכיון שיש גם בו סימנים, דמו נחשב 'דם הנפש' שהוא בכרת. (א. ע"ע בתוספתא חולין רפ"ו, בגרסת 'אור הגנוז', שלהכמים אין כרת. וכן מובא ברשב"א בשם התוספתא, (וכן הביא הרמב"ן מהתוספתא שאין בו כרת. והגרא"ז בהגהותיו כתב שלא מצא כן בתוספתא). אלא שכתב ש'לא שבקינן גמרינן ותפסינן מאי דאיתמר בתוספתא'.

ולגרסת התוספתא במהדורת צוקרמנדל, אין כרת לר' יהודה בדם השליל, וזה אינו מתישב עם דברי ר' יוחנן שבגמרא. וע' 'מחקרים בברייתא ובתוספתא' עמ' 127 שהעיר על כך.

ב. רבנו גרשום כאן כתב שלריש לקיש דמו אסור מדרבנן. וצ"ע מדוע גרע מדם האברים שפירש ודם התמצית, שהם באזהרה).

– טעם הדבר שדמו אסור אף לדברי המתיר חלבו – לפי שאינו בכלל 'כל שבכהמה תאכלו'. ואמנם מצינו לשון 'אכילה' בדם, אך כיון שאפשר להעמיד 'תאכלו' באכילה ממש, בחלב וגיד, אין דם בכלל ההתר. (ר"ן; ריטב"א. והרא"ש כתב טעם אחר, לפי שהדם נבלע בכל הגוף, ונחשב כדם האברים של הבהמה עצמה, משא"כ חלב וגיד שהם מופרדים במקום מסוים. וע' בבאור סברתו במה שציוד בקהלות יעקב – יט, א; יד המלך – מאכ"א ח; מהר"ן חיות כאן.

וע"ע באריכות באבי עזרי (קמא) מאכ"א ז, ג-ד; טו"מ כה, ט).

'איבעיא להו, מהו למנות בו ראשון ושני' – מבואר, שהכל מודים שהעובר נטמא. ואין זו 'טומאה בלועה' – שאין אומרים כן אלא בבלוע בתוך גוף חי ולא בגוף מת. (כן מבואר מדברי הרמב"ם – כלים יד, ד. וכן כתב במנחת חינוך – רסג, ג. והנה היא גמרא ערוכה. וכבר מפורש הדבר במשנת אהלות (יא, ז) בכלב שאכל בשר מת, כמו שפרש"י להלן קכו.).

ד' יוחנן אמר: מונין בו ראשון ושני. רבי שמעון בן לקיש: אין מונין בו ראשון ושני, נעשה כאגוז המתקשקש בקליפתו' – מחלוקתם בעובר חי, בין אם הוא בן-תשעה בין בן-שמונה, (וזהו פשר הדימוי ל'אגוז המתקשקש'), אבל עובר מת – דברי הכל כגוף אחד עם אמו הוא.

וזה שהקשה ריש לקיש מהמשנה ולא העמיד בעובר מת – לפי שהמשנה מדברת בכל אופן, שכל העוברים ניתרים בשחיטת אדם (בעל המאור).

[הערת הרי"ד ויור שליט"א: בבעה"מ כתב 'בן ט' לרבנן ובן ח' לר"מ' וקצת קשה שיצא שריו"ח ור"ל נחלקו שלא אליבא דהלכתא].

ובחידושי הרמב"ן מפורש שמחלוקתם בכל אופן, בין בחי בין במת, בן שמונה או בן תשעה.

(נראה, שמה שכתב רש"י ('בד"ה איבעיא) 'ובן ט' חי' – לאו דוקא, שהוא הדין בן שמונה, כדברי בעה"מ. תדע, שאם לא כן, מה מקשה ריש לקיש, והלא אותה משנה מדברת בכך שמונה, כי בכך ט' חי לר"מ הרי הוא כשאר כל בהמה, (וכמוש"כ התוס' עג. ד"ה מחלוקת). ואם ר' יוחנן מודה בזה שגוף אחד הוא, לא קשה כלום ממתניתין – אלא ודאי נחלקו גם בכך שמונה.

שז"ר אריכות דברים בכל הענין בשו"ת אחיעזר ח"ג מה. וע"ע בקובץ ענינים).